

Märts on sageli väga eripalgeline kevadkuu

Paastu-, linnu-, urbe-, teatri- ja hea teeninduse kuul võime tunda nii krõbedat pakast kui ka üpris suvist soojust.

Ain Kallis
klimatoloog

1924. aasta märtsis mõõdeti Vormsil kuu lõpus lund 153 cm.

FOTO: Tiit Blaat

Märts on üks oodatumaid kuid aastas – ikkagi esimene kevadkuu. Kaugele siis suvigi jääb. “Talv lõpeb siis, / kui algab märts / ja rahvas kõnnib / plärts ja plärts,” määratleb kevade algust poeetiliselt Hando Runnel.

Üks parimaid plärtsutamise aegu oli tosin aastat tagasi – Eesti kliimalugu ei tea teist nii sooja paastukuud kui 2007. aastal. Eelnenud kahe aasta märtsid olid aga sedavõrd külmad, et polnud kahtlustki, et need ei peaks talvekuude hulka kuuluma. Samuti jäi aastapäeva paraad pakase tõttu ära. Ja kus siis kukkus ilmataat kütma! Tartu pikas, aastal 1865 alanud andmearas leidis paar aastat, kus isegi mai on olnud jahedam nimetatud paastukuust! Eesti keskmiseks õhutemperatuuriks arvutati ilmateenistuses siis $+3,5\text{ °C}$ (norm ehk pikaajaline keskmine aastate 1981–2010 kohta $-1,1\text{ °C}$), riigi “soojapoolusel” Võrus isegi $4,6\text{ °C}$ (norm $-0,8\text{ °C}$).

Pakaseline paastuaeg

Külmim märts oli kaugel sõjaajal – 1942. aastal, kui Kuusikul mõõdeti 14. kuupäeval $-35,1\text{ °C}$ ning kogu kuu keskmiseks saadi Jõgeval vinge $-12,2$ kraadi. Tollastes lehtes polnud sõnagi külmast, ainult tulistest lahingutest (prognooside puudumisest võib ju veel aru saada). Sel talvel langes Jõgeval piiritusesammas kraadiklaasis tervelt 14 päeval alla -30 pügala künnise, jäädes maha vaid talvest 1939/1940 (16 päeva).

Milline on siis keskmine märts? Ilmateenistuses on kogu Eesti territooriumi keskmiseks õhutemperatuuriks ehk normiks kevade alguskuul arvatud $-1,1^{\circ}$. Soojem kant on saartel (Vilsandi $+0,2^{\circ}$), märksa külmem aga Pandivere kõrgustikul (Väike-Maarja $-2,2^{\circ}$).

Äärmuslikeks temperatuurideks on juba mainitud $-35,1^{\circ}$ Kuusikul ja $+18,9$ kraadi Valgas 30. märtsil 1968.

Märts on küll esimene kalendriline ehk meteoroloogiline kevadkuu, samas võib sellesse mahtuda ka mitmeid kliimaatilisi aastaegu – talv, kevadtalv (lume sulamise periood), varakevad (aeg pärast lume lõplikku kadumist) ja nn päriskevad. Keskmiselt jäävad küll kaks viimast perioodi aprillikuusse.

Kevad kitsamas mõttes on aeg, kui ööpäeva keskmine õhutemperatuur püsivalt ületab $+5^{\circ}$.

Algab taimede vegetatsiooniperiood. Jaak Jaaguse andmeil algas päriskevad kõige varemalt (alates 1966. aastast) 21. märtsil 2007, siis kui algas ka astronoomiline kevad.

Paastukuu on üldiselt sademetevaene – keskmine sajuhulk kuus 37 mm (veebruaris 35, aprillis 31 mm). Enam sajab lääne pool (Pärnus 44, Kuusikul 43 mm), kasinamalt kirdes (Kundas 28 mm). Uue iseseisvuse algusaastail kasteti maad rikkalikumalt (1994. aastal Pärnus 101 mm).

Kevaditi võib sadada üpris ebameeldivat jäävihma või siis jäätuvat vihma, nagu juhtus 2005. ja 2009. aastal. Tänavail võis sellal hulgaliselt näha langenud naisi ja mehi.

Et lund jätkub aprillini, selle üle imestab vaid noorem generatsioon – 1902. aasta märtsis mõõdeti näiteks Tartu Toomel lumekihi paksuseks 88 cm, 1924. aastal Vormsil kuu lõpus 153 cm.

Loomalik linnukuu

“Märts tuleb kui lõvi ja läheb kui lammas,” ütleb inglise vanasõna. Eestis on selle kuuga rohkem seotud küll märtsijänese tegemised. Briti saartel on märtsi algupoolel elavam tsüklonaalne tegevus, edasi see soikub.

Tuule keskmine kiirus 3,7 m/s jääb maha sügise ja talve näitajatest, kõvem on Vilsandil (6 m/s); nõrgim Valgas (2,3 m/s).

Kevadised tuisud pole talvistest sugugi kergemad. Kauge 1883. aasta 12. märtsil läinud leeritütarlapsed Kose kihelkonnas leerist koju, et järgmisel päeval armulauale tulla, aga – kaheksa nendest saanud lumetuisu käes surma...

Aastail 1838–1844 oli ajalehe Das Inland Võru kirjasaatjaks Friedrich Reinhold Kreutzwald. Ilmastik märtsis 1841 polnud Võru kreisis sugugi “kreisi”: “Märts valmistub kogu jõuga talve vastu; jääga kaetud maa ei pruugi oma armsama kirglikke pilke mõista, seepärast avab ta iga päev üha enam oma lumivalget loori, et külma rinda uue soojusega ning miljoneid näljaseid värske toiduga varustada.”